

SARJAKUVA- PIIRTÄJÄT LEVENTÄVÄT LEIPÄÄNSÄ KUVITUKSILLA

Laura Honkasalo

SUOMESSA EI OLE KÄYTÄNNÖSSÄ MAHDOLLISTA - MUUTAMAN PÄHKÄHULLUN YRITTÄJÄN ESIMERKISTÄ HUOLIMATTA - ANSAITA ELÄTUSTAAN TEKEMÄLLÄ YKSINOMAAN SARJAKUVAA. SARJAKUVANTEKO ON TAIDEAMMATTI: SUOMALAISIA SARJAKUVANTEKIJÖITÄ JA TAITEILIJOITA YHDISTÄÄ TASAPAINOTTELU ERI TULONLÄHTEIDEN VÄLILLÄ.

Graafiset suunnittelijat saavat yleensä toimeentulonsa varsinaisesta ammatistaan, mutta sarjakuvantekijöille sivutyöt ovat välttämättömiä. Myös apurahoilla on tärkeä osuus heidän toimeentulollen. Taiteen keskustoimikunnan melko tuoreen tutkimuksen mukaan kaikki kyselyyn vastanneet Sarjakuvantekijät ry:n jäsenet olivat hakeneet apurahoja. Vielä 1980-luvulla sarjakuvalla ei mielellään myönnetty valtion tukea, koska sen taiteellista arvoa epäiltiin. Nykyään sarjakuva on vakiinnuttanut asemansa taiteen kentässä ja Taiteen keskustoimikunnan alaisuudessa toimiva taideteollisuustoimikunta huomioi myös sarjakuvantekijät apurahoja jaettaessa.

Sarjakuvantekijän on mahdollista saada säännöllistä tuloa vain sanomalehtisarjakuvasta. Sanomalehtisarjakuvan teko edellyttää kuitenkin sitoutumista ja valmista strippivarastoa. Sarjakuvasta saatavat palkkiot eivät yleensä ole suhteessa työn määrään, ja siksi sarjakuvaa tehdään omasta innostuksesta, ei taloudellisen voiton toivossa.

Suurin osa sarjakuvantekijöistä saa elatuksensa kuvittajina. Osa työskentelee

mainostoimistoissa tai graafisina suunnittelijoina. Hans Nissen, Pentti Otsamo ja Jussi Karjalainen ovat sarjakuvantekijöitä, jotka tienaaivat kuvittajina. Karjalainen työskentelee myös graafisena suunnittelijana WSOY:n studiolla.

HANS NISSEN: "LUOVA IHMINEN ON KUIN SUODATIN"

Hans Nissenin kuvitukset ovat tuttuja Ylioppilaslehdessä ja Nyt-liitteestä. Sarjakuvaa Nissen on julkaissut noin 80 sivua sekä suomalaisissa että ulkomaisissa julkaisuissa, esimerkiksi Sarjakuvastimessa ja Nyt-liitteessä. Parhaillaan Nissenillä on tekeillä ensimmäinen albumi käsikirjoittaja Jukka-Pekka Val-

keapään kanssa ranskalaiselle kustantajalle. Piirtäjän kasvava itseskritiikki on pitkittänyt albumin valmistumista. Kun kaksi kolmasosaa oli valmiina, Nissen huomasi, ettei hän voinut olla tyytyväinen tu-

loksen ja tuhosi valmiit sivut. Albumin on tarkoitus nivoa yhteen Valkeapään ja Nissenin aiempien sarjakuvien teemoja, siksi siitä pitäisi tulla mahdollisimman tyydyttävä. "Sarjakuvateossa tärkeintä on oma kiinnostus", Nissen sanoo. "Sarjakuvaa ei voi tehdä rahasta. Jos joku tarjoaa rahaa, tulee sellainen tunne, että minun sarjakuvastani ollaan aidosti kiinnostuneita. Silloin alan tehdä sarjakuvaa entistä kunniahimoisemmin, eikä palkkio ole enää missään suhteessa työn määrään. Sarjakuvantekossa pitää olla intohimomeininkiä."

Nissen aloitti sarjakuvan tekemisen käsikirjoittajana. Itse hän piirtää mieluummin muiden käsikirjoittamaa sarjakuvaa. "On helpompaa piirtää muiden tarinoita", hän sanoo. "Omat tarinat näkee liian selvästi. Toisaalta taas on hedelmällistä, jos joku toinen piirtää minun novellini tai käsikirjoitukseni."

Sarjakuvan ja kuvitusten teko eroavat toisistaan. "Sarjakuvassa on iso liuta kuvia, joiden on toimittava yhdessä."

Sarjakuva on sidoksissa sarjakuvan muotoon, kun taas kuvitus on vapaampaa: "Sarjakuvassa pitää noudattaa tiettyjä kerronnallisia sääntöjä. Toisaalta sääntöjä voi aina rikkoa: taidesarjakuvan tekijät eivät välitä säännöistä."

Kuvituksia Nissen tekke rahasta. Kuvituksia ei kuitenkaan voi tehdä samanaikaisesti monelle lehdelle, koska useimpien lehtien deadline on perjantai, ja kuvitukset tilataan lyhyellä varoitusaajalla. "Yritän pitää kuvitustyöt minimissä, sillä en halua piirtää yötä myöten. Elämäntyylini on askeettinen, tulen vähällä toimeen", hän sanoo.

Nissen pitää aiheista, jotka inspiroi-

vat henkilökohtaisesti. "Kaikki Nyt-liitteeseen tekemäni kuvitukset ovat olleet mieluisia", hän sanoo. "Siihen on kolme syytä: liite maksaa todella loistavasti ja aihepiirit ovat sellaisia, joista syntyy heti kuvituksellinen ajatus. Kolmas syy on, että iso levikki pakottaa paneutumaan työhön täysillä. Jälkeenpäin voi olla tyytyväinen omiin kuvituksiin." Kuvittaja voi oppia vaikeasta kuvituksesta: "Ylioppilaslehdessä on artikkeleita, joita varten joutuu tosissaan tekemään pohjatyötä, jottei piirrä ihan asiattomia juttuja. Se on aika tyydyttävää."

Nissen käyttää eri tyyliä kuvituksissa ja sarjakuvissa. "Kuvitukseni ovat värillisiä, ne on väritetty tietokoneella, mikä vaikuttaa sommitteluun. Sarjakuvat taas ovat mustavalkoisia. Kun kuva on tehty, se on siinä, sitä ei voi pelastaa myöhemmin jippoilla. Käytän kuvituksiin ja sarjakuviin ihan eri tyyliä, mutta loppujen lopuksi en osaa kyllä sanoa mistä se johtuu."

Piirtäminen tapahtuu sykleissä. "Siloin kun piirrän, piirrän paljon. Sitten voin olla kaksi viikkoa piirtämättä. Olen kyllä tulosissa aina vain lyhytjännitteisemmäksi, piirrän kerralla 15 minuuttia ja pidän puolen tunnin tauon. Olen tosin huomannut sellaisen "Kuopio-sidonaisen" ilmiön, että kun menen kotiin Kuopioon, voin piirtää ihan vain huvikseni 12 tuntia putkeen. Tätä ei koskaan tapahdu Lahdessa." Joskus kuvitukset syntyvät hetkessä, joskus vasta kovan vaivan jälkeen. "Toisinaan hion ja hion kuvaa valopöydällä, piirrän aina vain uudelleen, yhteensä varmaan satoja kertoja."

Kuvakirjan tekeminen Nissenä kiinnostaisi vain, jos koko kirjan ajatus perustuisi sille, että kirja on kuvakirja. "Hyvän tekstin kanssa on oltava varovainen ja mietittävä tarkkaan ettei rupea raiskaamaan tekstiä", hän sanoo. Esimerkkinä hän kertoo Arto Schröderuksesta, jonka kirjaan Äpäret Nissen teki kannen. "Schröderukselle oli jäänyt todelliset traumat eräästä McLeanin kirjasta, jonka hän oli lukenut. Päälyksen suunnittelija oli mielestään nokkelasti keksinyt, mikä oli koko kirjan ratkaiseva tekijä, ja piirtänyt sen kanteen, mikä pilasi koko lukukokemuksen."

Nissenin mielestä taide ja kirjallisuus vaikuttavat sarjakuvaan ehdottomasti. "Olen miettinyt tuota paljon. Yksi syy siihen, että teen sarjakuvia, on se, että luova ihminen on ikäänkuin suodatin, joka suodattaa henkilökohtaisen näkemyksensä läpi sitä mikä häneen vaikuttanut. Kaikki on yhteydessä kaikkeen. Voi käydä, että lukee kirjan, jota

ei ymmärrä tai arvosta, mutta myöhemmin nähty elokuva voi toimia avaimena kirjaan. Olisin todella tyytyväinen, jos minun sarjakuvani voisi olla lukijalle avain johonkin muuhun teokseen."

PENTTI OTSAMO: "TOTEUTUNUT KUVITUS EI OLE KOSKAAN YHTÄ HYVÄ KUIN ALKUPERÄI- NEN IDEA"

Pentti Otsamon ensimmäinen julkaistu sarjakuva ilmestyi Oulun koulun kohinaa -lehdessä vuonna 1981. Kuvituksia Otsamo sai julkisuuteen kuten kuvittajat yleensä, kiertelemällä näytelkansionsa kanssa. Otsamo on tehnyt kuvituksia Imageen, Helsingin Sanomiin, Nyt-liitteeseen, Koululaiseen ja Men's Health -lehteen. Lisäksi hän on kuvittanut lukuisia kirjoja, esimerkiksi vastikään ilmestyneen Villejä rubiineja. Kuvittaminen on Otsamon pääasiallinen tulonlähde. "Joskus voi mennä viikko niin etten piirrä ollenkaan", Otsamo sanoo, "joskus taas on päällekkäin monta tilausta. Varsinkin kirjojen kuvittamiseen menee paljon aikaa." Piirtämisestä jäävä aika kuluu tehokkaasti pienen lapsen hoidossa.

Sarjakuvan alalla Otsamon läpimurto oli Nipa Kettu ja Joe Kaniini, joka ilmestyi Ilta-Sanomien kuukauden kotimaisena vuonna 1990. Hänet palkittiin Puupäähatulla vuonna 1995.

Kuvittaminen on Otsamon mielestä nopeampaa kuin sarjakuvan tekeminen. Kuvittaessa joutuu useammin kuvittamaan toisten ideoita. Sarjakuvan teko on työstä. Sarjakuva ei kuitenkaan ole välttämättä sidoksissa sarjakuvan muotoon, kuten usein väitetään. "Sarjakuvassahan voi venyttää tekniikan rajoja niin paljon kuin haluaa, jos haluaa", Otsamo sanoo. "Kuvituksessa taas määräävät ennen kaikkea tilaajan intressit." Tilajat eivät Otsamon mielestä anna

turhia rajoitteita. "Varsinkin, jos on tehnyt pitkään kuvituksia samalle lehdelle, syntyy perusluottamus. Tilaaja tietää, millaisia kuvituksia tulee saamaan. Kun tekee ensimmäistä kertaa kuvituksia jollekin lehdelle, sieltä voidaan pyytää tekemään tietyn tyyppistä jälkeä."

Vaikka eräs kollega sanoo, että Otsamo ei ole koskaan tehnyt huonoa kuvitusta, hänelle itselleen on vaikea olla tyytyväinen omiin kuvituksiin. "Ei toteutunut kuvitus ole koskaan yhtä hyvä kuin se alkuperäinen idea, joka oli mielessä", hän sanoo. "Siksi en erikoisemmin rakasta mitään kuvituksiani. Tosin tekemäni Sarjakuvastimen kanteen olin pitkään tyytyväinen." Muistellesaan epämieluisia kuvitustöitä Otsamon mieleen tulee lastenkirja, johon hän teki kuvituksen. "Kustannustoimittajalla oli kaikkesta naputettavaa. Aina kun vein kuvia näyttöille, hän valitti." Toistaiseksi Otsamolla on ollut varaa ottaa vastaan vain sellaisia kuvitustöitä, joita hän pitää innostavina.

Kuvittajan uran alussa Otsamo jaksoi tehdä enemmän kokeiluja. "Tein erilaisia kuvituksia. Tekniikalla voi varioida, mutta se vie paljon energiaa. Toisaalta muutoksia on hyvä kokeilla oman mielenvirkeyden takia." Kuvituksen suunnittelutyö eroaa sarjakuvan suunnittelusta. "Sarjakuvaa kirjoitetaan vielä tehdessä, teksti muokkautuu prosessin aikana. Toisaalta jos sarjakuvaa varten on lopullinen käsikirjoitus, se ei juuri eroa muusta kuvittamisesta."

Otsamo on kuvittanut myös lastenkirjoja, esimerkiksi Tecmu Saarisen kirjat Maailman huonoin jalkapalloilija, Unskin ennätyskirja ja Unskin banaani-potku. Hän haaveilee oman kuvakirjan teosta. "Ideoita on, niitä pitää vaan vielä hautoa", hän sanoo.

JUSSI KARJALAINEN: "SARJAKUVAA TEKEE ITSELLEEN, KUVITUKSIA MUILLE"

Jussi Karjalainen kiinnostui sarjakuvasta jo lapsena. Oma lehteä hän alkoi julkaista ala-asteella. "Ensimmäinen kimmoke oman sarjakuvan tekemiseen oli se, että luokallani oli pari tyyppiä, jotka piirsivät pitkää tappelusarjakuvaa. Kaikki tykkäsivät näistä tyypeistä, koska he piirsivät niin hienosti. En osannut tosin piirtää yhtä hienoja taistelu-

hahmoja, joten piirsin jotain hölmöä siltä väliltä."

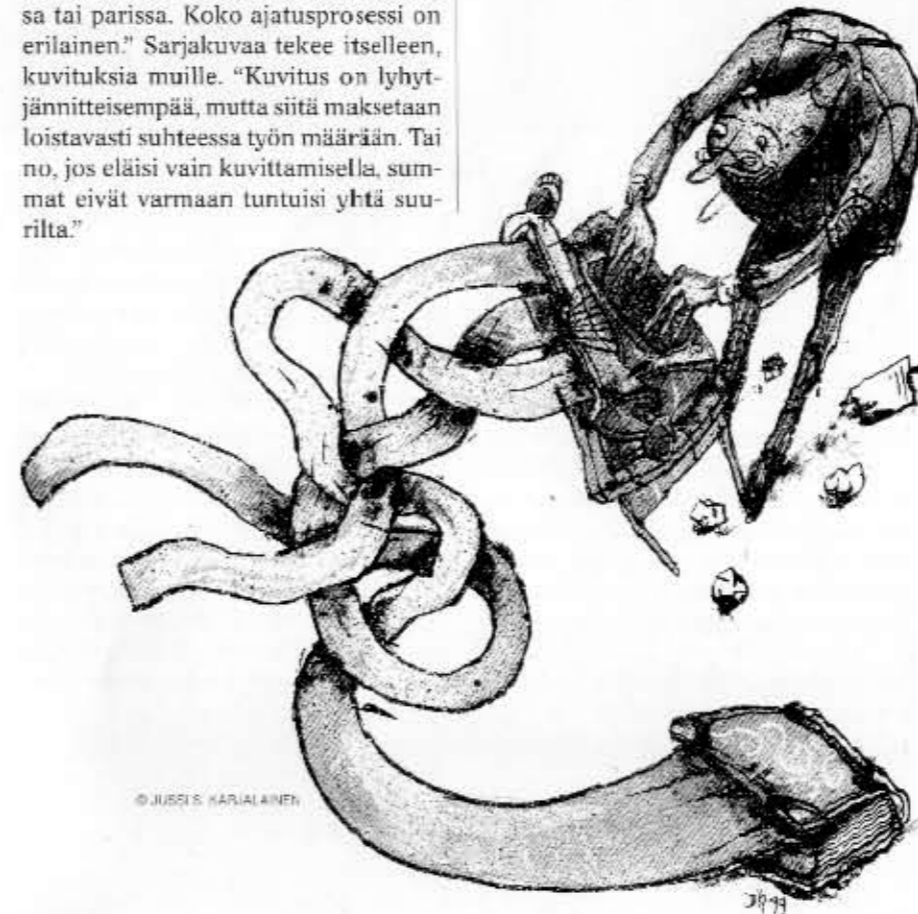
Välillä Karjalaisen sarjakuvaharrastus oli loppahtaa kokonaan. "Kun menin Lahteen opiskelemaan, kiinnostus heräsi taas, koska samalla luokalla oli paljon sarjakuvatyyppejä, mm. Ville Pynnönen ja Petteri Tikkanen."

Samassa kaupungissa asuneella Jenni Ropella oli tärkeä vaikutus Karjalaisen tyyliin. "Jenniltä opin, että voi piirtää miten vaan. Sitä ennen piirsin niin kuin pojat piirtävät, niin että hinkataan ja kaiken pitää olla tip top, ja jälki oli sen mukaista, tosi jäykkää."

Ensimmäinen sarjakuva, josta Karjalainen on saanut palkkion, oli Christer Nuutisen kanssa tehty Koululaisen sarjakuva "Simon seikkailut". "Sitä oli tosi työlästä tehdä, näin paljon vaivaa sen eteen niin että palkkio ei loppujen lopuksi vastannut työn määrää. Sitten ne vielä lopettivat sen kesken."

Uusimmassa Napa-lehdessä on Karjalaisen sarjakuva "Oikotie", perinteinen Mefisto-tarina. Karjalaisen sarjakuvia on julkaistu myös Suuressa kurpitsassa.

Karjalaisen mielestä kuvituksia on helpompi tehdä kuin sarjakuvaa. "Sarjakuvassa on niin kamalasti ajatteleminen, sarjakuvaan menee paljon enemmän aikaa, se on syvää puuhaa eikä ollenkaan helppoa. Nyt minulla ei ole aikaa tehdä sarjakuvaa, sillä pitäisi olla kokonaisia päiviä aikaa syvennyä siihen. Kuvituksen voi tehdä illassa tai parissa. Koko ajatusprosessi on erilainen." Sarjakuvaa tekee itselleen, kuvituksia muille. "Kuvitus on lyhytjännitteisempää, mutta siitä maksetaan loistavasti suhteessa työn määrään. Tai no, jos eläisi vain kuvittamisella, summat eivät varmaan tuntuisi yhtä suurilta."

Apurahoja Karjalainen ei ole hakenut. "Olen huono anomaan. Napa-lehdelle kyllä saatiin taideteollisuustoimikunnan tukea, mutta sen anoin Jenni Rope, joka on kova tyttö anomaan."

Kuvituksia ei ollut alunperin vaikea saada julkisuuteen. Karjalainen kiersi näytelkansion kanssa, ja Kuukausiliitteen Kari Soimio tilasi häneltä heti kuvituksia. Kuukausiliite poiki muita tilauksia esimerkiksi Ylioppilaslehdessä. Tällä hetkellä Karjalainen työskentelee "graafillisena suunnittelijana" WSOY:llä, missä hän on saanut kuvittaa jo yhden lastenkirjankin, Philip Ridleyn Graffiti Kidin. Karjalainen haluaisi tehdä myös oman kuvakirjan. "Jonkun muun pitäisi kyllä kirjoittaa teksti. Mieluiten työskentelisin kirjoittajan kanssa tiiviissä yhteistyössä: kuvat voisivat muokata tekstiä ja teksti kuvaa. Piirtäisin mielelläni myös sarjakuvaa muiden käsikirjoitukseen, mutta ei kukaan halua minulle kirjoittaa. Nuutisen kanssa työskentely oli antoisaa. Kun joku muu tekee tekstin, voi keskittyä rauhasa kuvaan, eikä minulla ole niin paljon sanottavaakaan." Karjalaisen kuvituksia on ollut myös Like-Uutisissa, Helsingin Sanomissa ja Apu-lehdessä. Kuvitusten kanssa voi huvitella. "Kaverini Janne Harju piirsi Ilta-Sanomien viikonvaihte-liitteen kanteen jääkaapin, jonka ovessa oli lappu: 'Jussi, olet velkaa 100 markkaa! Maksoin velkani kipin kapin pois!'"

Erityisen mieluisa kuvitus Karjalaiselle oli viime kesänä kuukausiliitteessä julkaistun "Kuinka kiertää maailman näkemättä mitään" -jutun kuvitus. "Se oli kivaa, sain vapaat kädet, painojalki oli tasokasta ja lisäksi oli se mukava tunne, että miljoonat silmät tuijottavat kuviani." Karjalainen ei ole joutunut kielitöytämyään kuvituksista, yhtä kirjankuvitusta lukuunottamatta. "Tilaajan asettamat rajoitukset eivät minua häiritse, kuvitushan on kumminkin käyttögraafikkaa eikä taidetta." Kuvitus on kätevä tapa saada töitä näkyville, koska ei tarvitse järjestää taidenäyttelyä.

Kuvittajan variointikyvyllä on rajansa. "Olen yrittänyt käyttää eri tyyliä kuukausiliitteessä, mutta kyllä siitä kuitenkin näkyy, että kuvitukset ovat minun. Ylioppilaslehdessä mielipidepalstalle teen kuvituksia kahden värillä musteella, mikä tekee erilaisen vaikutelman, vaikka tyyli on samaa." Omaa Karjalainen ei juuri piirrä. "En ole niitä piirtäjiä, jotka pitävät luonnoskirjaa. Piirtämisessäni pitää olla joku idea, kuva itsessään ei riitä vaan kuva seuraa sisältöä. Sitä voisi verrata valokuvaan. Valokuva on tylsä, jos siinä on vain maisema, mutta siitä tulee kiinnostava, jos maisemassa seisoo ihminen."

Taidetta Karjalainen seuraa kursoorisesti. "Se, mitä taiteessa tällä hetkellä tapahtuu, kiteytyy Riikka Ala-Harjan Ala-Galleriaan. Maalauksista en juuri välitä, mutta valokuvat ovat hienoja, samoin elokuvat. Taiteeseen pätee sama kuin omaan piirtämiseen: pitää olla konkreettinen idea. Sellainen oli esimerkiksi Bruce Naumannin näyttely. Eniten omaan tekemiseeni vaikuttavat musiikki, valokuvat ja elokuva."

Karjalainen ei pidä itseään taitelijana. "Minulla ei ole tarvetta olla radikaali tai uudistaa mitään. Toisaalta jutut, joissa kyseenalaistetaan sarjakuvan rajoja, ovat kiinnostavia. Ranskalainen Dernier Cri yhdistää sarjakuvaan taidegraafikkaa ja kanaverkkoa ja pahvia. Tuloksena on hienoja töitä." ■

Tietoa sarjakuvan tekijöiden taloudellisesta asemasta ja valtion tuesta löytyy seuraavista teoksista: Merja Heikkinen: Sillä välin toisaalla. Sarjakuvan kulttuuripoliittinen asema ja sarjakuvien tuotanto. Taiteen keskustoimikunta, 1991. Merja Heikkinen: Kuvien taitajat: taidepolitiikan marginaalit. Taiteen keskustoimikunta, 1996. Merja Heikkinen/Auli Irjala: Taideteollisuuden ja sarjakuvan ammattilaisten työtilanne ja kansainvälinen toiminta. Taiteen keskustoimikunta, 1998.